

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО ВІДДАЛЕНОГО НАВЧАННЯ
(НА ПРИКЛАДІ КЛАСИЧНОГО ТА ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТІВ)**

О. А. Ігнатюк

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
Кирпичова, 2, Харків, Україна, 61002
olgaignatyuk2016@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-5710-7752>*

А. І. Комишан

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Майдан Свободи, 6, Харків, Україна, 61022
anatole.kom@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7644-4976>*

М. В. Бикова

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
Кирпичова, 2, Харків, Україна, 61002
mbykova.ua@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3274-2397>*

У статті розглядається проблема організації професійної підготовки здобувачів вищої освіти педагогічного профілю в умовах надзвичайно віддаленого навчання на прикладі класичного та технічного університетів. Авторами з'ясована сутність термінологічного поля дослідження «онлайн освіта», «мобільне навчання», «надзвичайне віддалене навчання» та схарактеризовано їхні ознаки. Спираючись на наукові узагальнення та результати емпіричних досліджень виокремлено суттєві ознаки організації професійної підготовки здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей в умовах класичного та технічного університетів, названий алгоритм певних дій, що сприятиме досягненню успіху в освітній діяльності й названі його складові. Схарактеризовано необхідність встановлення контакту між усіма учасниками освітнього процесу; необхідність встановлення пріоритетів при визначенні навантаження студентів навчальним матеріалом; необхідність реалізації компетентнісного підходу в організації самостійної роботи студентів; необхідність застосування технології співпраці; необхідність обрання та застосування хмарних інструментів віртуальної взаємодії учасників освітнього процесу.

У ході анкетування й опитування здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей класичного та технічного університетів було встановлено особливості організації професійної підготовки майбутніх педагогів вищої школи в умовах надзвичайного віддаленого навчання, їхній вплив на успішність здобувачів вищої освіти в професійній підготовці та мотивацію до навчання.

Ключові слова: віртуальна взаємодія, здобувач вищої освіти, надзвичайне віддалене навчання, мотивація, мобільне навчання, онлайн освіта, освітній процес, педагогічні спеціальності, професійна підготовка, самостійна робота студента, технологія співпраці, хмарні інструменти, університети.

О. А. Игнатюк

Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт»
Кирпичова, 2, Харьков, Украина, 61002

А. И. Кomyшан

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Площадь Свободы, 4, Харьков, Украина, 61022

М. В. Быкова

Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт»
Кирпичова, 2, Харьков, Украина, 61002

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СОИСКАТЕЛЕЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ В УСЛОВИЯХ ЧРЕЗВЫЧАЙНОГО УДАЛЕННОГО ОБУЧЕНИЯ (НА ПРИМЕРЕ КЛАСИЧЕСКОГО И ТЕХНИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТОВ)

В статье рассматривается проблема организации профессиональной подготовки соискателей высшего образования педагогического профиля в условиях чрезвычайно удаленного обучения на примере классического и технического университетов. Авторами выяснена сущность терминологического поля исследования «онлайн образование», «мобильное обучение», «чрезвычайное удаленное обучение» и охарактеризованы их признаки. Опираясь на научные обобщения и результаты эмпирических исследований выделены существенные признаки организации профессиональной подготовки соискателей высшего образования педагогических специальностей в условиях классического и технического университетов, назван алгоритм определенных действий, что будет способствовать достижению успеха в образовательной деятельности, названы его составляющие. Охарактеризовано необходимость установления контакта между всеми участниками образовательного процесса; необходимость установления приоритетов при определении нагрузки студентов учебным материалом; необходимость реализации компетентного подхода в организации самостоятельной работы студентов; необходимость применения технологии сотрудничества; необходимости избрания и применения облачных инструментов виртуального взаимодействия участников образовательного процесса. В ходе анкетирования и опроса соискателей высшего образования педагогических специальностей классического и технического университетов было установлено особенности организации профессиональной подготовки будущих педагогов высшей школы в условиях чрезвычайного удаленного обучения, их влияние на успешность соискателей высшего образования в профессиональной подготовке и мотивацию к обучению.

Ключевые слова: виртуальное взаимодействие, соискатель высшего образования, чрезвычайное отдаленное обучение, мотивация, мобильное обучение, онлайн образование, образовательный процесс, педагогические специальности, профессиональная подготовка, самостоятельная работа студента, технология сотрудничества, облачные инструменты, университеты.

Olha Ihnatiuk

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»
Кирпичова str., 2, Kharkiv, Ukraine, 61002

Anatolii Komyshan

V. N. Karazin Kharkiv National University
Svobody Sq., 6, Kharkiv, Ukraine, 61022

Maryna Bykova

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»
Кирпичова str., 2, Kharkiv, Ukraine, 61002

PECULIARITIES OF PROFESSIONAL TRAINING OF HIGHER EDUCATION SEEKERS OF PEDAGOGICAL SPECIALTIES IN CONDITIONS OF EMERGENCY REMOTE TEACHING (ON THE EXAMPLE OF CLASSICAL AND TECHNICAL UNIVERSITIES)

The article considers the problem of organization of professional training of higher education seekers of pedagogical profile in conditions of emergency remote teaching on the example of classical and technical universities. The authors clarified the essence of the terminological field of research «online education», «mobile learning», «emergency remote teaching», and characterized their features. Based on scientific generalizations and results of empirical research, essential features of organization of professional training of higher education seekers of pedagogical specialties in terms of classical and technical universities were determined, the algorithm of certain actions, which will lead to achieving success in educational activity, and its components were named. The necessity of establishing contact between all participants of educational process; the necessity of setting priorities in determining the workload of students with educational material; the necessity of implementing a competence building approach in the organization of individual work of students; the necessity of using cooperation technology; the necessity of choosing and implementing cloud tools of virtual interaction of participants of the educational process were characterized. In the course of questioning higher education seekers of pedagogical specialties in terms of

classical and technical universities, the peculiarities of organization of professional training of future higher education teachers in conditions of emergency remote teaching, their influence on the success of higher education seekers in professional training and motivation to study were established.

Key words: virtual interaction, higher education seeker, emergency remote teaching, motivation, mobile learning, online education, educational process, pedagogical specialties, professional trainings, individual work of students, cooperation technology, cloud tools, universities.

Постановка проблеми. Система вищої освіти в Україні продовжує оновлення, інтегруючись в європейський та світовий освітній простір. У Законах України «Про освіту» [4], «Про вищу освіту» [3], Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. [8] визначений комплекс заходів щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні, стрижнем якого є підготовка висококваліфікованих кадрів, професійна компетентність, яких має відповідати світовим стандартам. Забезпечення якісних змін в освітній системі потребує перегляду концептуальних принципів професійної підготовки майбутніх педагогів вищої школи. Результат такої підготовки акумулюється в готовності майбутнього педагога, як гуманно зорієнтованої особистості, з розвиненим інноваційним мисленням, спроможним бути оперативним, швидко і адекватно реагувати на динаміку соціально-економічних процесів, створювати нові освітні програми, застосовувати інноваційні педагогічні технології й проектні методики.

Вже понад пів року світ живе в умовах пандемії та карантинних обмежень, що безперечно впливає на практично усі сфери життєдіяльності людини. Карантин, який ще навесні 2020 року здавався тимчасовим заходом, став довготривалим і набув ознаки «нової реальності».

Як зазначає В. Биков, освіта – це одна зі сфер, що страждає найбільше від таких нових умов буття. Усі заклади освіти, у тому числі й університети, змушені були швидко реагувати на виклики пандемії та перевести освітній процес у дистанційний або гібридний (змішаний) режим [1].

Методи досліджень. Методологічний концепт дослідження становлять ідеї філософії, педагогіки, психології про особистість як суб'єкт діяльності, детермінованість її поведінки зовнішніми та внутрішніми чинниками. Для досягнення мети дослідження використано теоретичні методи дослідження: (аналіз довідкової психолого-педагогічної та методичної літератури, синтез, узагальнення наукової інформації для порівняння та зіставлення різних точок зору на проблему дослідження та визначення його термінологічного поля), а також

емпіричні методи (анкетування, самооцінки, діагностичні ситуації, бесіди).

Формулювання мети статті – розкрити сутність онлайн освіти, з'ясувати ознаки надзвичайно віддаленого навчання та визначити особливості організації професійної підготовки здобувачів вищої освіти в умовах надзвичайного віддаленого навчання, їхній вплив на успішність здобувачів вищої освіти в професійній підготовці, мотивацію до навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні відбуваються глобальні трансформації в суспільстві, інтеграційні процеси на всіх рівнях освітніх систем, і відзначається стрімкий розвиток інформаційних технологій. Однією з важливих компетентностей сучасного фахівця з вищою освітою будь-якого профілю виступає інформаційно-комунікаційна компетентність. Цей факт не викликає жодних сумнівів.

Одним із важливих напрямків розвитку інформатизації освіти є нові інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). Інтерактивність, інтенсифікація процесу навчання, зворотний зв'язок – помітні переваги цих технологій, які зумовили необхідність їхнього застосування у різних галузях людської діяльності, насамперед у тих, які пов'язані з освітою та професійною підготовкою. Нині помітно зросла кількість досліджень, предметом яких стало використання ІКТ в освітньому середовищі щодо підготовки майбутніх фахівців будь-якого освітнього рівня та будь-якого профілю.

Опрацювання матеріалів з теми дослідження свідчить про те, що термін «надзвичайне віддалене навчання» (Emergency Remote Teaching) уже широко застосовується й обговорюється іноземними фахівцями та чітко відокремлюється від усталеної термінології онлайн освіти (online education, e-learning) (А. Бозкурт [9], М. Кокельберг [10]).

Сучасні українські (В. Биков, К. Бугайчук, Р. Гуревич, В. Кухаренко, П. Маложик, В. Осадчий, Н. Рашевська, С. Семеріков та інші) та зарубіжні (М. Рісмарк, П. Сеппала, М. Шарплс та інші) педагоги розглядають мобільне навчання як специфічний вид навчання, в якому сам освітній процес є географічно та ситуаційно

незалежним. Адаже на основі мобільних інформаційно-комунікаційних технологій навчання створюється мобільне навчальне середовище, де студенти можуть використовувати їх у якості засобу доступу до навчальної інформації розміщеної в мережі Інтернет, будь-де і будь-коли.

Аналіз наукових досліджень (М. Пісмарк, П. Сеппала, М. Шарплс, В. Бондаренко, В. Кухаренко та інші) дав можливість виокремити особливості мобільного навчання: спільна online робота над проектом; персоналізоване навчання; робота в групах; online дослідження; рівний доступ до навчання усіх учасників освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців.

На думку В. Бикова, Р. Гуревича, В. Осадчого та інших дослідників для онлайн освіти (online education, e-learning) притаманні наступні ознаки:

- добре продуманий, послідовний, і заздалегідь спланований процес;
- дизайн дисциплін та освітніх програм розроблений для онлайн формату;
- зміст і всі матеріали доступні в цифровому форматі;
- передбачається комбінація синхронних та асинхронних активностей у межах кожної дисципліни;
- взаємодія між науково-педагогічним працівником (НПП) і студентами, а також обговорення відповідних тем відбувається на спеціальній дискусійній платформі;
- усі матеріали, завдання, заняття, дискусії, листування в межах однієї освітньої програми відбувається на одній і тій самій платформі, в одній і тій самій системі;
- науково-педагогічні працівники проходять тренінг і набувають необхідні цифрові компетентності й навички онлайн викладання;
- технічна, методична й організаційна підтримка освітнього процесу забезпечується університетом [1].

Дослідники В. Биков, А. Бозкурт, В. Кухаренко, Н. Стукало та інші, характеризуючи надзвичайне віддалене навчання (НВН) відзначають наступні ознаки:

- носить тимчасовий характер;
- застосовується у відповідь на кризові надзвичайні ситуації;
- дизайн навчальних дисциплін та освітньої програми розроблений для традиційного викладання в аудиторії;
- матеріали до викладання дисципліни можуть бути як у цифровому, так й друкованому форматі;

– синхронні заняття у форматі відеоконференцій; асинхронні дискусії як правило не використовуються;

– використовуються різноманітні платформи, засоби спілкування, інструменти відео-зв'язку;

– науково-педагогічні працівники не проходять спеціальних тренінгів;

– технічна, методична, й організаційна підтримка навчання часто перекладається на науково-педагогічного працівника [1; 2; 9].

До особливостей організації професійної підготовки майбутніх фахівців з вищою освітою в умовах НВН варто віднести запровадження мобільного навчання, розв'язання питання педагогічного контролю здобувачів освіти та підвищення їх мотивації до навчання в означених умовах.

Мобільне навчання є новою освітньою технологією, що ґрунтується на інтенсивному застосуванні мобільних ІКТ навчання у навчальній та професійній діяльності, воно є не лише важливою складовою процесу підготовки у закладах вищої освіти, але й одним з провідних засобів професійної педагогічної діяльності. Зазначимо, що здобувачам вищої освіти педагогічних спеціальностей у майбутній професійній діяльності доведеться працювати з різним програмним забезпеченням, усілякими базами даних, внутрішніми локальними мережами тощо.

У цьому контексті в теорії і практиці вищої освіти постає проблема поєднання традиційних методів навчання з інноваційними педагогічними методиками та технологіями, оскільки особливості професійної підготовки майбутніх педагогів полягають у тому, що вони мають адаптуватися до зовнішнього середовища, яке швидко змінюється у зв'язку з еволюційним розвитком ІКТ. Саме від того, наскільки ця адаптація буде успішною, залежать їхні успіх, кар'єра та самореалізація. Саме тому завдання науково-педагогічного працівника, який навчає фахівців будь-якого профілю (педагогічного у тому числі), є не лише дати здобувачам вищої освіти знання відповідно до стандартів освіти, але й сформувати у них професійні компетентності та життєві важливі вміння пошуку, збирання та опрацювання необхідних даних, уміння ефективно взаємодіяти з колегами в екстрених ситуаціях/особливих умовах, працювати в команді, брати на себе відповідальність, презентувати результати своєї роботи, самостійно опановувати нові технології та засоби навчання.

Ще однією вагомою проблемою під час навчання в умовах надзвичайного віддаленого навчання є послаблення мотивації студента через унеможливлення достатнього педагогічного контролю з боку науково-педагогічного працівника. Хто би про що там не говорив, але набагато складніше контролювати навчально-пізнавальну діяльність студента на відстані чим напругу під час традиційного перебігу освітнього процесу.

Як правило, в умовах надзвичайного віддаленого навчання студент здійснює навчально-пізнавальну діяльність у домашніх умовах, і це є ще однією проблемою, оскільки більшість студентів в домашніх умовах звикли відпочивати, а не працювати. Деяким через це буває дуже важко сконцентруватися на навчально-пізнавальній роботі і вони страждають від нападів прокрастинації, можуть відволікатися на інші справи, або бути взагалі розгубленими або у стані депресії.

Власний досвід авторів статті стосовно професійної підготовки здобувачів вищої освіти на прикладі двох закладів вищої освіти (НТУ «ХПІ» та ХНУ імені В. Н. Каразіна) в умовах НВН дає підстави дійти висновку – ефективність успіху освітнього процесу буде залежати від запровадження певного алгоритму дій:

1. Встановлення контактів у всіх напрямках систем «НПП-студент», «студент-НПП», «НПП-НПП», «студент-студент». Для науково-педагогічних працівників дуже важливим є вчасне поінформування здобувачів вищої освіти про перехід на НВН та обрання шляхів передачі інформації, платформ для проведення консультацій та налагодження співпраці з використанням онлайн платформ, до яких повинен мати вільний доступ кожен здобувач вищої освіти.

2. Визначення пріоритетів. В умовах НВН існує ризик того, що, через недостатню підготовку науково-педагогічних працівників до викладання дистанційно, певна частина навчального матеріалу може бути не надана здобувачам вищої освіти, через брак часу, відведеного на опрацювання матеріалу, тому перш за все НПП повинні розподілити навантаження таким чином, щоб основні моменти були виконані та засвоєні здобувачами вищої освіти вчасно, а контроль знань проведено у встановлені терміни. При визначенні студентам завдань з навчальної дисципліни необхідно виходити з мети навчання за таксономією Б. Блума, пам'ятаючи, що перші три різновиди мети навчання (знання, розуміння, застосування) належать до цілей нижчого, а наступні три різновиди (аналіз, синтез, оціню-

вання) є цілями навчання вищого порядку. Відповідно до цілей кожного конкретного заняття чи завдань самостійної роботи за допомогою певних дієслів студентам може пропонуватися набір завдань [6, с. 192–195].

3. Необхідно застосувати технологію співпраці. Для успішної організації освітнього процесу у вказаних умовах, важливо вміти налаштовувати співпрацю як зі здобувачами вищої освіти, так і з колегами, та спільнотою закладу вищої освіти. Це обумовлюється необхідністю отримання максимально продуктивних взаємовідносин та мати змогу ділитися ідеями для покращення процесу навчання.

Ми вважаємо за необхідне зазначити, що значна увага у професійній підготовці здобувачів вищої освіти НТУ «ХПІ» та ХНУ імені В. Н. Каразіна, приділяється й удосконаленню *технології педагогічної взаємодії у системі «НПП – студент»*, бо така педагогічна взаємодія розглядається як дуже важлива і невід'ємна складова освітнього процесу, яка забезпечує отримання високих освітніх результатів. При зазначеному підході заняття від простої передачі інформації перетворюються на ділову, доброзичливу, спільну співпрацю, яка спрямована на досягнення мети освітнього процесу – сформованості у студентської молоді необхідних і достатніх компетентностей для подальшого успішного навчання, а також майбутньої професійної діяльності.

Слід відзначити, що такій організації міжособистісної педагогічної взаємодії притаманні наступні риси [5, с. 362]:

- взаєморозуміння обох суб'єктів педагогічної взаємодії, усвідомлення спільних інтересів і необхідності творчої співпраці;
- побудова співпраці на принципах доброзичливості і довіри;
- формування позитивної емоційної напруги;
- взаємодопомога у подоланні труднощів, що виникають;
- об'єктивність у взаємних оцінках;
- додержання принципів загальної культури взаємовідносин і спілкування тощо.

В умовах надзвичайно віддаленого навчання науково-педагогічний працівник і студент взаємодіють між собою у рамках організованої системи відношень у навчанні. У цій системі, на нашу думку, НПП повинен вибудовувати траєкторію взаємин зі студентами на основі діяльнісного, особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів, а також з урахуванням своєї ролі як *фасилітатора* (забезпечення успішної групової комунікації, сприяння

концентрації студентів на цілях та змісті навчання, сприяння розвитку особистості студента), *модератора* (здійснення спрямовуючої взаємодії зі студентами, створення та вдала реалізація методичного та інструментального забезпечення занять, імпровізація, здатність мобілізувати творчий потенціал студентів, спонукання їх до зворотного зв'язку та рефлексії, сприяння їхньому саморозвитку), *коуча* (творча взаємодія зі студентами на паритетній основі як інструктора і наставника, що має бути спрямована на виявлення та реалізацію потенціалу студентів, для досягнення ними високого освітньо-професійного, соціального та особистісного розвитку), *тьютора* (створення в межах певної навчальної дисципліни такого навчального середовища, в якому студент міг би формувати у собі здатність усвідомлено засвоювати навчальний матеріал та проявити свою навчально-пізнавальну діяльність) [6].

Утілюючи на практиці чітко визначені стратегічні та тактичні цілі навчання, НПП необхідно створювати «суб'єкт – суб'єктні» відносини. На основі нашого власного практичного досвіду та спостережень можна стверджувати, що найбільш оптимальними умовами, коли може розвинути й розкритися потенціал майбутнього фахівця з вищою освітою є: творчість НПП, високий рівень його інтелектуального розвитку, моральності, культури педагогічного спілкування, рівень психолого-педагогічних знань, розуміння особистості здобувача вищої освіти [5, с. 362].

Тобто необхідна особистість професіонала, який, володіючи педагогічною майстерністю, постійно відчуває потребу в поповненні знань, пошуку нових рішень, творчості в роботі та здатний до самовдосконалення. Але, мабуть однією з головних якостей, притаманних особистості науково-педагогічного працівника, який орієнтується на формування всебічно гармонійно розвинутої особистості майбутнього, не лише лідера, а й фахівця у різних галузях, відповідно до сучасних вимог ринку праці та суспільства, є розуміння та володіння ним *технології педагогічної комунікації*.

«Саме ця технологія обумовлює педагогічно доцільні взаємини між НПП та студентською молоддю. Вони підпорядковані досягненню виховного результату та будуються на добровільному визнанні студентом авторитету, прав, знань та досвіду НПП, його лідерства. Це проявляється в прагненні студента вчитися у науково-педагогічного працівника спілкуватися з ним, наслідуючи його. Саме такі обста-

вини викликають необхідність молодій людині розвивати себе, розкривати свої потенційні можливості» [5, с. 363].

4. Побудова організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти на засадах компетентнісного підходу. Слід зазначити, що передумовою компетентності майбутнього фахівця з вищою освітою є рівень сформованості у нього здатності самостійно працювати. Для вирішення цього важливого завдання необхідно у процесі підготовки фахівців з вищою освітою створити оптимальні умови організації їхньої самостійної роботи. Особливо гостро це питання постає в умовах надзвичайного віддаленого навчання [6, с. 156]. У контексті цього ми розглядаємо «самостійну роботу студента» як спеціально організовану науково-педагогічним працівником навчальну творчо-пошукову діяльність студента, що спрямована на самоорганізацію, самоосвіту і самодіагностику останнього [6, с. 157].

В ході самостійної роботи студента відбувається, з одного боку, планомірне формування певних професійних компетентностей, а з іншого – актуальних для відповідного майбутнього фахівця з вищою освітою властивостей особистості. Тут важливо визначити, які цілі та завдання ставить перед собою та здобувачами вищої освіти науково-педагогічний працівник, коли розробляє (створює):

- робочу програму навчальної дисципліни (іншого навчального заходу – курсової роботи, практики тощо);
- інформаційно-методичне забезпечення для аудиторних занять;
- інформаційно-методичне забезпечення організації самостійної роботи студентів;
- засоби педагогічної діагностики стосовно виявлення, чи досягаються поставлені цілі? [6, с. 193].

В умовах надзвичайного віддаленого навчання НПП вкрай необхідно невідкладно переглянути останні дві вище зазначені складові, здійснити необхідну корекцію та довести до студентів. Влучним буде зазначити, що чим відповідальніше НПП буде ставитись до проблеми організації самостійної роботи студентів в умовах надзвичайного віддаленого навчання, чим доброзичливішим він буде у стосунках зі студентами, але при цьому вимогливим ми переконалися тим вмотивованість та результативність навчально-пізнавальної діяльності студентів буде вищою. Це лише деякі з обов'язкових та першочергових організаційно-педагогічних умов що сприяють успішності навчання студентів. У цьому нас переконала така

наша робота у весняному семестрі 2019/2020 навчального року.

Тобто, побудова організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти в умовах надзвичайного віддаленого навчання має здійснюватися на засадах компетентнісного підходу. Підтвердженням цьому є відповідь студентів лише на за одне із запитань анонімного анкетування: «Чи задоволені Ви рекомендованими джерелами інформації з навчальних дисциплін?».

Доступність викладу навчального матеріалу було оцінено на достатньому, високому та дуже високому рівні всього 38 % респондентами. Формування світогляду у студентів існуючими навчальними та навчально-методичними виданнями «дуже низька» та «низька» – 79 %. Звісно ж 21 % становить достатній рівень і вище. Це стосується, на нашу думку, окремих видань, або окремого змісту певного видання. Розвиваючий ефект навчального матеріалу рекомендованих видань студенти оцінили як низький та дуже низький – 91 %.

У навчальних та навчально-методичних виданнях спонукально-мотиваційна складова навчально-пізнавальної діяльності студента також знаходиться на думку студентів на дуже низькому та низькому рівнях – 85 %. Наявність ілюстрацій (наочність), на думку 65 % студентів, на дуже низькому та низькому рівнях. Наявність рекомендацій, роз'яснень, порад тощо становить 73 % на дуже низькому та низькому рівнях.

Серед опитаних, 82 % студентів вважають принциповим вміння НПП стимулювати пізнавальну активність та мотивувати студентську аудиторію, вільне володіння змістом дисципліни та урахування особистісних якостей студентів. А це ж питання реалізації технології особистісно орієнтованого навчання.

Основу для втілення в практику компетентнісного підходу щодо організації самостій-

ної роботи студентів в умовах надзвичайного віддаленого навчання висвітлено в підрозділі 5.3 колективної монографії [6].

5. Для належного та ефективного виконання педагогічного контролю в умовах надзвичайного віддаленого навчання необхідно обрати та застосувати хмарні інструменти віртуальної взаємодії учасників освітнього процесу (див. табл. 1).

Питання підвищення мотивації студентів завжди перебували на порядку денному, показники були низькими навіть при традиційному навчанні, а з переходом на надзвичайно-віддалене ситуація стала ще більш плачевною. Тільки дуже маленький процент здобувачів вищої освіти прагне набути знань, інші втрачають інтерес до занять враховуючи необхідність розв'язання соціально-економічних питань, не бачать себе на ринку праці, тощо. На нашу думку це не пов'язано з компетентностями науково-педагогічних працівників, напроти рівень їхньої професійної компетентності достатній та високий. Вся проблема ховається в самих студентах. Тому майбутнім педагогам вищої школи потрібно засвоїти масу корисної інформації, яка в свою чергу стане безцінними знаннями, які допоможуть їм як фахівцям закладів вищої освіти, в хорошому розумінні, вплинути на світогляд наступних поколінь майбутніх фахівців.

Після завершення весняної сесії 2019/2020 навчального року здобувачам вищої освіти НТУ «ХПІ» та ХНУ імені В. Н. Каразіна було запропоновано відповісти на питання: «Як ви розумієте надзвичайне віддалене навчання і якою має бути мотивація студента при такому навчанні, шляхи її підвищення?». В опитуванні взяли участь 314 респондентів. Результати представлено у табл. 2.

Таблиця 1

Види освітньої діяльності та хмарні інструменти для забезпечення освітнього процесу в умовах надзвичайного віддаленого навчання

Види освітньої діяльності	Хмарні інструменти підтримки віртуальної взаємодії учасників освітнього процесу
Миттєвий зв'язок, оповіщення	Viber, WhatsApp, Telegram, e-mail
Співпраця з навчальними матеріалами, коментування, обговорення	ZOOM, Skype, Google Meet
Підготовка проведення занять, оголошення, організація	Сайт установи, Viber, WhatsApp, Telegram, e-mail
Підготовка звітів про результати роботи, наукових досліджень, розроблення документів, таблиць, внесення правок, пересилка тощо	Word, Excel (Office365), ZOOM, Skype, e-mail
Проведення занять, екзаменів, захистів курсових, дипломних робіт, звіт про стажування	ZOOM, Skype, Google Meet, Office365

Таблиця 2

Думки респондентів про розуміння сутності надзвичайне віддаленого навчання та мотивацію студентів до навчання

Характер відповідей	Кількість позитивних відповідей	% від загального числа відповідей
1	2	3
Надзвичайне віддалене навчання – це таке навчання, що застосовується у разі виникнення надзвичайних ситуацій (для прикладу можна взяти пандемію COVID-19) і носить тимчасовий характер.	217	96
Зв'язок «НПП-студент» здійснюється завдяки засобам дистанційної комунікації (застосовуються різні платформи відео- зв'язку, електронна пошта, месенджери, інші хмарні інструменти).	304	97
Ускладнення що мали місце при організації такого навчання, досить часто скарження на роботу мережі Інтернет, а інколи його відсутність.	72	23
Оскільки лівова частка навчальних результатів студента залежить від нього самого, то здобувачі вважали що було б правильним ознайомити їх більш глибоко з темою самоконтролю. Саме завдяки самоконтролю можна виховати в собі корисні звички, які в свою чергу стануть двигуном на шляху до успіху не тільки в навчанні але і в житті в цілому.	223	71
НПП повинен надавати якісні джерела інформації, методичні матеріали тощо. Бути відкритим і завжди готовим відповісти на суттєві запитання студента.	273	87
НПП повинен зрозуміло ставити завдання та встановлювати чіткі дедлайни для робіт, що сприятиме послабленню впливу прокрастинації та допомагатиме визначити ясну ціль студенту.	229	73
Більшість людей люблять конкуренцію, тому було б непогано створити рейтинг успішності групи і щомісяця всю навчальну групу інформувати про трьох кращих у навчанні студентів. Таким чином, більшість студентів групи будуть намагатися потрапити в трійку кращих. При такому підході ні в якому разі не слід озвучувати аутсайдерів, це може привести до їхньої втрати мотивації. Краще надати їм більше уваги, і за допомогою приватної взаємодії постаратися з'ясувати в чому проблема.	257	82
Різноманіття та цікавість завдань, бо монотонність призводить до виснаження та втрати мотивації	235	75

Стосовно мотивації під час такого навчання, то вона, в першу чергу, має виходити із власної потреби самого здобувача вищої освіти. Дуже важливо під час здобування вищої освіти (у будь-яких умовах – традиційного навчання або в умовах адаптивного карантину) щоб майбутній фахівець з вищою освітою сам спромігся дати собі відповідь навіщо це йому, і він сам повинен робити кроки на забезпечення якісного засвоєння певної дози навчального матеріалу, певної навчальної дисципліни чи загалом оволодіння майбутньою спеціальністю. Як показує практика, що ті студенти які добре

навчалися до карантину, то вони і продовжать цю тенденцію, а ті хто ні також збережуть свою.

Проте, від науково-педагогічного працівника певною мірою залежить, щоб не зникла мотивація до навчально-пізнавальної діяльності у тих студентів, які мали її розвинену із самого початку свого навчання у закладі вищої освіти. Для цього потрібно підтримувати зв'язок між педагогом вищої школи та студентом. Науково-педагогічному працівнику варто наприкінці кожного заняття чи виконання студентами завдання здійснювати педагогічну рефлексію, яка передбачає зворотній зв'язок

від студента після засвоєння ним певної дози навчальної інформації. При цьому, треба намагатись підбадьорювати, хвалити, давати коментарі після роботи і т. ін. Такі педагогічні дії дадуть змогу студентам відчувати впевненість у тому, що в них зацікавлені, з ними рахуються як з особистістю, про те що їхня робота не йде в пустий простір, а сприяє формуванню відповідних компетентностей, розвитку і реалізації особистісно-професійного потенціалу майбутнього фахівця. Отже, перш за все, потрібна активна комунікація на основі технології педагогічного співробітництва.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Підсумовуючи, зазначимо, онлайн освіта є добре продуманим, послідовним і заздалегідь спланованим процесом і передбачає відповідну методологію й дизайн освітніх програм та навчальних дисциплін.

З іншого боку, надзвичайне віддалене навчання застосовується у відповідь на кризові ситуації, а дизайн освітніх програм та навчальних дисциплін розроблений для традиційного викладання в аудиторії. Надзвичайне віддалене навчання може використовуватися тимчасово в «аварійному режимі», але, якщо такий режим стає «ною реальністю», то варто замислитися стосовно переходу до онлайн освіти з її закономірностями, принципами, правилами, методологією, методиками та практиками. Це не простий і досить ресурсомісткий процес. Визначені особливості організації професійної підготовки майбутніх фахівців з вищою освітою в умовах надзвичайно віддаленого навчання знайдуть подальший розвиток у площині підвищення мотивації учасників освітнього процесу та якості надання освітніх послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. *Матеріали методологічного семінару НАПН України «Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку». 4 квітня 2019 р.* / за ред. В. Г. Кременя, О. І. Ляшенка. Київ, 2019. С. 20–26. URL: https://lib.iitta.gov.ua/718692/1/Microsoft%20Word%20-%20%D0%91%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%20%D0%92_2019_2.pdf (дата звернення: 05.10.2020).
2. Екстремне дистанційне навчання в Україні: монографія / за заг. ред. В. М. Кухаренка, В. В. Бондаренка. Х.: Міська друкарня, 2020. – 409 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» (документ 1556-VII, зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 10.10.2020).
4. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.10.2020).
5. Ігнатюк О. А. Формування готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: теорія і практика: монографія. Харків: НТУ «ХПІ». 432 с.
6. Компетентнісний підхід у вищій школі: теорія та практика. Монографія / за заг. ред. О. А. Жукової, А. І. Комишана. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. – 262 с.
7. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років (проект). URL: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_konserc.pdf (дата звернення: 17.10.2020).
8. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (дата звернення: 08.10.2020).
9. Bozkurt A. Intellectual roots of distance education: A progressive knowledge domain analysis. *Distance Education*. № 40(4). P. 497–514. URL: <https://doi.org/10.1080/01587919.2019.1681894>
10. Coeckelbergh M. The postdigital in pandemic times: A comment on the Covid-19 crisis and its political epistemologies. *Postdigital Science and Education*. P. 1-4. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s42438-020-00119-2> (дата звернення 15.10.2020).

REFERENCES:

1. Bykov V. Y. Tsyfrova transformatsiia suspilstva i rozvytok kompiuterno-tekhnologichnoi platformy osvity i nauky Ukrainy. *Materialy metodolohichnoho seminaru NAPN Ukrainy «Informatsiino-tsyfrovyi osvittii prostir Ukrainy: transformatsiini protsesy i perspektyvy rozvytku»*. 4 kvitnia 2019 r. / za red. V. H. Kremenia, O. I. Liashenka. Kyiv, 2019. pp. 20–26. URL: https://lib.iitta.gov.ua/718692/1/Microsoft%20Word%20-%20%D0%91%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%20%D0%92_2019_2.pdf. [in Ukrainian]
2. Ekstrene dystantsiine navchannia v Ukraini: monohrafiia / za zah. red. V. M. Kukharenka, V. V. Bondarenka. Kh.: Miska drukarnia, 2020. – 409 p. [in Ukrainian]

3. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» (dokument 1556-VII, zi zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. [in Ukrainian]
4. Zakon Ukrainy «Pro osvitu». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. [in Ukrainian]
5. Ihnatiuk O. A. Formuvannia hotovnosti maibutnoho inzhenera do profesiinoho samovdoskonalennia: teoriia i praktyka: monohrafiia. Kharkiv: NTU «KhPI». 432 p. [in Ukrainian]
6. Kompetentnisnyi pidkhid u vyshchii shkoli: teoriia ta praktyka. Monohrafiia / za zah. red. O. A. Zhukovoi, A. I. Komyshana. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina, 2020. – 262 p. [in Ukrainian]
7. Kontsepsiia rozvytku osvity Ukrainy na period 2015–2025 rokiv (proiekt). URL: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf. [in Ukrainian]
8. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Natsionalnu stratehiiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>. [in Ukrainian]
9. Bozkurt A. Intellectual roots of distance education: A progressive knowledge domain analysis. Distance Education. № 40(4). R. 497–514. URL: <https://doi.org/10.1080/01587919.2019.1681894>. [in English]
10. Coeckelbergh M. The postdigital in pandemic times: A comment on the Covid-19 crisis and its political epistemologies. Postdigital Science and Education. R. 1–4. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s42438-020-00119-2>. [in English]